

“Dul” Kadına Maaş; Sosyal Yardım Bir “Hak” Mıdır; Yoksa ”Sadaka” mıdır?

Nihat Tarimeri/Sosyal Hizmet Uzmanı

Kimse ,duymak istemeyen kadar sağır olamaz. / M.Henry

Durum

1. Hürriyet gazetesinin 10 Mart 2011 tarihli haberlerinin arasında, “Sevgilisi olan dul kadına maaş yok” başlıklı bir haber yayınlandı. 8 Mart Dünya Kadınlar günü kapsamında Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Mardin'deki bir toplantıda yaptığı açıklama bu haberlere kaynak olmuştur. Diğer gazetelerde ve internet ortamında da farklı başlıklar altında yer alan bu haber(ler)in alt başlığı ise “Eşi vefat eden kadınlara yapılacak aylık 250 liralık yardım projesinin detayları belli oldu. Aylık, kadının bir erkekle birlikte yaşadığı tespit edildiği anda kesilecek.” şeklinde devam etmektedir. 2.Bu habere göre, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Boğaziçi Üniversitesi ile ortaklaşa yaptığı araştırma sonucunda güvencesiz, muhtaç kadınların sayısı 150 bin olarak belirlenmiştir. Bakanlık ise temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bu kadınlara yönelik olarak düzenli bir nakdi sosyal yardım çalışmasını hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Yardımlar, iki ayda bir 500 lira olarak verilecektir. İhtiyaçlarının olması durumunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından şartlı eğitim ve sağlık hizmetiyle yakacak ve gıda yardımlarından yararlanmaları da sağlanacak. Kadının tekrar evlenmesi, nikâh kıydırmasa bile fiili olarak bir erkekle yaşadığının tespit edilmesi ya da muhtaçlık durumunun ortadan kalktığından saptanması halinde ise yardımların iptal edileceği bilgisi de haberlerde yer almaktadır.

Yardım süreci hedef kitledeki kadınların, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde kayıtlı oldukları il/ilçe sınırları içindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurusu ile başlayacaktır. Başvurudan itibaren tüm işlemler, Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi üzerinden yürütülecek. Sistemde dosyası bulunanların, durumu güncellenecek ve mütevelli heyetine gönderilecektir. Dosyası bulunmayanlar için dosya oluşturulacak. Hane ziyareti yapılarak, sosyal inceleme raporu düzenlenecek yine mütevelli heyetine gönderilecektir. Başvuru sahibi çalışabilecek durumdaysa İŞKUR'a kaydı yapılacaktır. Yardım yapılıp yapılmayacağına ise mütevelli heyeti karar verecektir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, nakdi yardımı bankaya yatıracak. “Hak sahipleri” olarak haberde belirtilen kadınların sosyo-ekonomik ve medeni durumlarında değişiklik olup olmadığı, her ay sistemden yapılacak sorgulamalar ve her yıl yapılacak sosyal incelemelerle takip edilecektir. 3.Dolayısıyla Boğaziçi Üniversitenin yaptığı bir çalışma bağlamında eşleri ölen kadınlardan muhtaçlık durumunda olanlara yönelik bir sosyal yardım programının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından başlatıldığı görülmektedir. Bu çalışma ile ilgili bilgiler aynı zamanda Bakanlığın Sosyal Yardım Genel Müdürlüğü'nün internette yer alan sayfasında .”Eşi vefat etmiş kadınlar için sosyal yardım programı başlatıldı” başlığıyla 28.2.2012 tarihinde duyurulmuştur.

Bu duyuruda eşi vefat etmiş ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan ve muhtaçlığı ile ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca onaylananlar yardımdan yararlanacak kişiler olarak belirtilmektedir. Bu kişiler aynı zamanda bir “hak sahibi” olarakta gösterilmektedir. Yardımın kesilmesi ile ilgili bilgiler ise bu bilgiler arasında yer almamaktadır. 4.Öte yandan bu duyuruya ve habere neden olan Bakanlık genelgesi ise 16.2.2012 tarihinde 2012/06 sayılı ile yayınlanmıştır. Bakan Fatma Şahin imzalı ve Valiliklere; Kaymakamlıklara gönderilen bu genelgede uygulamanın 3294 sayılı kanununa ve de 29.12.2011 tarih ve 2011/08 sayılı “Fon Kurulu” kararı ile başlatıldığı görülmektedir. Genelgede aylık 250 TL tutarında ve 2 aylık periyotlarla düzenli olarak yapılacak yardımdan yararlanma ile ilgili sürecin yer aldığı bölümdeki 7 inci madde “Başvuru sahibinin muhtaçlığı ve düzenli sosyal yardım verilmesinin uygunluğuna ilişkin Mütevelli Heyeti tarafından karar verilir.” şeklindedir.

Genelgenin “Düzenli Sosyal Yardımın Fesih Edilmesine İlişkin Süreç” ile ilgili bölümünde ise bu düzenli sosyal yardımın 4 koşulun gerçekleşmesi halinde Mütevelli Heyeti kararı ile fesih edileceği de belirtilmektedir.

Bu bağlamda

1-Eşi vefat etmiş olan kadının tekrar evlenmesi,

- 2-Sistem üzerinden aylık yapılan sorgulamalarda hak sahibinin muhtaçlık durumunun ortadan kalktığına tespit edilmesi,
- 3- Sosyal inceleme Raporu doğrultusunda muhtaçlık durumunun değiştiğinin tespit edilmesi, Ve de
- 4- Resmi evlilik bağı olmaksızın fiili olarak birlikte yaşamının tespit edilmesinin de yardımın kesilmesinde bir koşul olarak gösterilmiştir.

Haberlerde "Sevgilisi olan dul kadına maaş yok" şeklindeki bu başlığın ve genelgeye dayanak olan Fon Kurul kararının bu bölümdeki 4 üncü maddenin etken olduğu görülmektedir. Bu koşullu yardımın; bir "yurttaş/kişi" olma konumu ve onun muhtaçlığı yerine onun özel alanındaki ilişki tercihi veya durumuna dayandırıldığı da anlaşılmaktadır. Ancak bu yöndeki "tespit" in kimin tarafından yapılacağı; bunun bir ihbarla mı, adli bir işlem sonunda mı veya sosyal incelemeyle mi belirleneceği ise belirsizdir. 5."Eşi vefat etmiş kadın" olarak nitelendirilen kişilere yönelik yapılması hedeflenen bu sosyal yardım ile ilgili özellikle son koşul kişinin/yurttaşın özel alanına müdahaleyi içerecek şekilde bir belirsizlik içermektedir. İnsan ve kadın haklarına yönelik bir aykırılığı da yansıtmaktadır. Ancak buna rağmen yardımdan yararlanan kişi bir "hak" sahibi olarak sunulmaktadır. Ayrıca; bu yardımdan yararlanma ile ilgili bir sorun oluştuğu veya başvurunun ret edilmesi durumunda hukuksal çözümünün de özel ve idari hukuk açısından ayrı bir kargaşa yaratması böyle bir duyuruyu/ sunumu ve konumlandırmayı da belirsizleştirmektedir. Hatta yanıltıcıda kılmaktadır. Bu nedenden dolayı da; kamu kaynakları ile idari bir uygulamaymış şeklinde yürütülen ve sunulan bu kendine özgün uygulamayı hem "Vakıf" şeklinde bir yapılandırma üzerinde şekillendiren Türkiye'deki sosyal yardım yapılanması açısından teknik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Hem de iç hukukun bir parçası olan başta Avrupa Sosyal Şartı olmak üzere Uluslararası sözleşmelerde yer alan "hak" ve hukuk açısından değerlendirmekte zorunlu olmaktadır. "Yurttaş" açısından hukuksal olarak ortada bir "hak"ın kullanımının söz konusunu olup olmadığı sorusuna da bir yanıt aranmalıdır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları;

6."Eşi vefat etmiş kadın olarak" nitelenenlere yönelik yapılacak yardımın dayanakları yayınlanan genelgeye göre önce 3294 sayılı "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu",bu kanun ile kurulmuş olan "Fon Kurulu"nun aldığı karar ve Boğaziçi Üniversitesine yaptırılan çalışmadır. 3.6.2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının hizmet birimlerinden birisi de Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüdür. Bu Genel Müdürlüğün web sayfasında da görüleceği gibi 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu 14.6.1986'dan beri yürürlüktedir. Kanunun yürürlüğe girdiği zaman uzun süre Fak-Fuk-Fonu olarak kamuoyunda adlandırılan kanunun amacı "fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir" şeklinde düzenlenmiştir. Teknik olarak bir sosyal yardım uygulamasına yönelik bir amaç ortaya konmuştur. Daha sonraları özellikle seçim dönemlerinde kömür yardımı gibi sosyal yardımlar ile de gündeme gelen kanunun uygulamalarına yönelik Başbakanlığa bağlı "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu" kurulmuştur (Mad.3).2004 yılına kadar yapılan değişiklikler ile birlikte bütçe gelirlerinin yanı sıra trafik para cezaları hâsılatının yarısı, RTÜK reklam geliri hâsılatının %15'i gibi kalemler fonun kaynağı olarak belirlenmiştir (Mad.4).Fonun çalışma ve usul esaslarının yönetmelikle belirleneceği (mad.5) kanunda belirtilirken denetimin ise Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılacağı da (mad 6) kanunda yer almaktadır.

Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynî yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulacağı da 7 inci maddede vurgulanmıştır. Mülkî idare amirlerinin vakfın tabii başkanı olduğu, illerde belediye başkanı, defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu müdürü ve il müftüsü; ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, Sağlık Bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü ve ilçe müftüsünün vakfın mütevelli heyetini oluşturacağı da madde yer almaktadır. Vakıf Mütevelli heyetine diğer katılanlarında belirtildiği maddede ayrıca vakıf senetlerinin mahallin en büyük mülki idare amiri tarafından Medeni Kanundaki hükümlere göre tescil ettirileceği de vurgulanmıştır.

17.7.1986 tarihinde yayınlanan Fon ile ilgili yönetmeliğin Kurul ile ilgili 3 üncü maddesi ise şu şekildedir."Fonda toplanan kaynakların vakıflara dağıtımına karar vermek üzere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu teşkil edilmiştir. Kurul, Başbakan tarafından görevlendirilecek bir

Devlet Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Vakıflar Genel Müdürü ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü'nden teşekkül eder. Devlet Bakanının görevlendirilmemesi halinde Başbakan, Kurul Başkanlığı görevini Başbakanlık Müsteşarına verebilir. Kurul kararları Başbakanın onayı ile yürürlüğe girer. Kurul ayda bir defa olağan olarak toplanır. Başbakanın veya Devlet Bakanının daveti üzerine olağanüstü toplantı yapılması mümkündür." denmektedir.

Kanun ile Fonun işlemleri için kurulan genel sekreterlik ise 2004 yılında yapılan yasal düzenleme ile de Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Uygulama "Fon", "Fon yönetimi" ve harcamaların ise 973 il ve ilçe vakıfları üzerinden yapıldığı kendine özgü bir yapı bu başlık altında oluşturulmuştur. Özellikle 2002 yılından sonra AKP hükümetleri döneminde bu şekildeki uygulama daha da yaygınlaştırılmıştır. Etkinleştirilmiştir. 7.Vakıfların yapıları ile ilgili olarak Genel Müdürlük web sayfasında yer alan bilgi de şu şekildedir. "Vakıfların karar organları, "Vakıf Mütevelli Heyeti"dir. İl ve ilçelerdeki tüm yardım programları, bu mütevelli heyetlerin kararları ile yürürlüğe girmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Genel Müdürlük arasında hiyerarşi olmayıp, Vakıflar Özel Hukuk Tüzel Kişiliği şeklinde örgütlenmişlerdir..." (Vakıfların denetimi ise, hesap yönünden Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce; idari yönden ise İçişleri Bakanlığı'nca da yapılmaktadır.)Bu şekilde kamu kaynakları ile yapılan harcamalara yönelik merkezi yönetim örgütlenme yapısı içinde denetimin de kendine özgü oluşturulduğu bir yapı oluşturulmuştur. Üstelik bu şekilde yapılandırılan vakıflarda istihdam edilen ve kamu görevlisi niteliği taşımayan kişilere de yaptırılan başvuruların sosyal durumlarının incelenmesine yönelik çalışmalarda "Sosyal İnceleme Raporu" olarak öne çıkarılmaktadır. Bu raporlar ile de vergi verenlerce oluşturulan kamu kaynağının harcanmasında da bir gerekçe oluşturulmaktadır.

Yeni yapılan bakanlık ile ilgili düzenleme ile bu bilgide yer alan Genel Müdürlüğün adı da "Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü" olarak değişmiştir. İşlev ve görevde ise her hangi bir değişiklik yapılmamıştır. Oluşturulan yapı ve bu yöndeki beceri gereği de harcamalara yönelik gene her hangi bir Sayıştay denetimi olmadığı gibi harcamalar için gerekli alımların İhale Kanununa tabii olmadığı ve her vakfın kendi vakıf senedine göre alım yaptığı ve yapacağı da uygulamanın bir başka gerçeğidir. Yapılan harcamalar ve alımlar birlikte düşünüldüğünde vergi verenler açısından önemli bir durum bulunmak ile birlikte bu durum yardımlardan yararlanan açısından yardımların sanki "gökten" özel olarak geldiği şeklinde algılanacağı bir durumu da yaratmaktadır.

8.T.C.Cumhurbaşkanlığının internet ortamındaki web sayfasında Devlet Denetleme Kurulu raporları arasında 21.2.2006 ve 4.6.2009 tarihli uygulama ile ilgili iki ayrı araştırma ve inceleme raporu da yer almaktadır. Ayrıca Genel Müdürlük web sayfasında 2010 yılı ilgili bir çalışma raporu da yayınlanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunun 2006 yılında düzenlendiği rapora göre ise Genel Müdürlüğün kullanımındaki "Fon"un gelirleri; genel bütçeden aktarılacak kaynaklar, kurulmuş veya kurulacak fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlar, gelir ve kurumlar vergilerinin tahsilat toplamı üzerinden alınan % 2.8'lik paylar, trafik para cezalarının %50'si, RTÜK reklam gelirlerinin %15'i ve bağışlardan oluşmaktadır. Fon'a 2002 de 663.871.495 TL, 2003 yılında 1.025.946.557, 2004'de ise 1.578.387.445. TL gelir tahakkuk etmiştir. 2004 yılında Fon gelirlerinin %58.7'sini gelir ve kurumlar vergisi yükümlülerden alınan paylar; %20.9'unu genel bütçeye konulan ödenekler, %12.5'ini trafik cezalarının yarısı oranındaki Fon payları, %6.5'ini Dünya Bankası kredisi, kalanları ise diğer gelirler oluşturmuştur. Diğer bir deyimle ortada özellikle "gökten" gelen/yağan bir kaynak söz konusu değildir. Büyük bir bağışta söz konusu değildir. Fonların kaynağı tamamen vergi verenler tarafından oluşan kamu kaynakları ile karşılanmaktadır. Fon giderlerinin %30'u ise Vakıflara yapılan aktarmalardır, %33'ü Sağlık Bakanlığına yapılan ödemelerdir; % 8'i yükseköğrenim burs giderleridir, %9'u Dünya Bankası proje kredisi kullanımları ve %19'u da diğer giderlerdir. Dolayısıyla Sağlık Harcamaları önemli bir boyuttadır.En son Genel Sağlık Sigortası ile ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde sie bu harcamaların 2012 yılından sonra değişeceğini öngörmek mümkündür.

Vakıflardan 2004 yılında yardım alan 7.244.573 kişiden%24.3'ü sağlık, %21.1'i yiyecek, %20.7'si eğitim, % 10.7'si yakacak, %6.8'i bir defalık yardım, %2.8'i giyecek, %2.1'i taşınmalı eğitim ve öğle yemeği, %11.6'sı ise diğer tür yardımlardan yararlanmıştır. Ayrıca; Genel Müdürlüğün 2010 yılı faaliyet raporunda yer alan bilgilere göre de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun 2010 yılında 2.292.256.838,89 TL gelirine karşılık 1.900.472.327,68 TL gideri olmuştur. Gelir ve Kurumlar Vergisi ile Trafik Cezalarına ilişkin gelirlerden de aktarılan fon geliri toplam 1.936.117.392.74 TL dir. Bunun 181.180.115.81 TL si Trafik Cezalarından 1.754.937.276.93 TL si Gelir ve Kurumlar Vergilerinden aktarılanlardır. Dolayısıyla Vakıflarca kendine özgü yöntemlerle yapılan harcamaların vergi verenlerce karşılandığı somut bir durumdur. 9.Özellikle Sosyal Devlet ve yurttaşların toplumsal/kamusal korunması bağlamında yoksullukla mücadelede Sosyal Hizmetler ile birlikte önemli araçlardan biri olan bu şekildeki bir Sosyal Yardımın

2011 yılında geldiği finansal ve de siyasi hayatı etkileyici bir boyuta gelmiş olmasına rağmen vergi verenlerce oluşan kamu kaynaklarının vakıf şeklindeki bir özel hukuk kimliği altında yürütülmesi ve harcamalara yönelik denetimin neredeyse yapılmaması vergi verenler açısından da ayrıca tartışılması gerekli önemli bir sorundur. Bu şekilde oluşturulan uygulama "Yurttaş-Devlet/İdare" ilişkisini de tartışılır kılmaktadır. Uygulama aynı zamanda "teknik" bir hizmet olarakta verilmemektedir. Bu tartışmalı yaklaşım Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığını kurulmasını sağlayan 633 sayılı kanun gücündeki kararname ile de aynen devam et(tiril)miştir. Ayrıca; müteveli heyet başkanının mülki amir olan Vali veya Kaymakam olması ve diğer üyelerin kamu görevlerinden olması diğer üyelerin işlevini şekilsel bir konuma getirirken harcamalara yönelik bir yönetmeliğin bile olmamasının şimdiye kadar kamuoyunda tartışılmaması uygulamayı hem vergi verenler hem de yararlananlar açısından daha da ilginç ve önemli kılmaktadır. Uygulayıcılar açısından ise uygulamanın özellikle idari veya bürokratik işlemler açısından kolaylaştırıcı bir işlevi olduğu da zaman zaman genel müdürlük web sayfasında olduğu gibi ileri sürülmektedir. Fakat ortada yardımlardan kimin ne şekil nasıl yararlanacağına yönelik öncelikli olarak herhangi temel bir yasal düzenleme olmadığı gibi uluslararası sözleşmeler rağmen adil bir şekilde yürütülmesine yönelik bir yasal güvence yoktur. Buna en son kurul kararı ve Bakanlık genelgesiyle "Eşi vefat etmiş kadın" olarak nitelendirilen ihtiyaç sahiplerine yönelik uygulanan yöntem ve genelge bu açıdan somut bir örnektir.

Toplumda "Sosyal Adalet" ve "Eşitlik" duygularını da zedeleyebilecek bu uygulama genelde o ilin Valisinin veya Kaymakamının veya Yürütmenin yaklaşımına göre belirlenmektedir. Konuya yararlanan açısından baktığımızda ise Vakıf heyeti başkanlığının Vali veya Kaymakamda olması ve başvurularda Valiliğin veya Kaymakamlığın öne çıkması uygulamayı bir "idari" ve "yürütme"nin hizmet gibi algılanmasını sağlarken aslında ortada kamu tarafından yürütülen "idari" bir görev söz konusu değildir. Hele yakacak yardımı kapsamında yapılan kömür dağıtımlarında basına yansıyan bazı fotoğraflarda kömür torbalarının üstünde "Başbakanlık" yazısının yazılı olması da bu algıyı kuvvetlendiren diğer bir durumdur. Halbuki mevcut uygulama çerçevesinde vakıftan Valilikler veya Kaymakamlıklar üzerinden yardım talep eden kişi yasal bir düzenleme olmadığı için asla bir hak sahibi konumunda da değildir. İhtiyaçlarına yönelik talep vakıf tarafından ret edildiğinde veya yardımın başka bir şekilde yapılmasına karar verilmesi durumunda bu kişinin idari hukuk çerçevesinde hakkını araması mümkün değildir. Ancak hukuk mahkemelerine başvurabilir. Fakat yardım kararı; bir müteveli heyeti kararı olduğu için ve de bunun vakıf senedine uygunluğu dışında kararın içeriğine, niteliğine ve işlevine yönelik bir hukuki sürecin olamaması da uygulamanın başka bir görmezden gelinen temel gerçeğidir.(Not: Sık sık yurtdışında STK'ların sosyal hizmet uygulamalarını yürüttüğü konusunda örnek olarak gösterilen Almanya da 1919 yılındaki Weimer Anayasasında yaptığı ve bunu 1945 anayasasına da aynen taşıdığı mezhepler arası uzlaşmaya dayalı düzenlemeyle Türkiye'de STK denilen Devlet Dışı Kuruluşlar/NGO tarafından verilen sosyal hizmetler ile ilgili uygulamalar "idari" hukuk kapsamındadır.) Son kararname ile de bu konuda da her hangi bir yenilik yoktur. Aksine "idare hukuku" kapsamında yürütülmesi gereken uygulama gene vakıflar ile ilgili özel hukuk kapsamında devam edilmiştir. Uygulama aynen devam ettirilmektedir. Hak ve hukuk aramanın bu şekilde tıkatılması ve engellenmesinden dolayı da genelde uygulamanın "hak" odaklı olduğu veya ihtiyaç sahiplerinin "hak sahibi" olduğu şeklinde yapılan söylemler bu açıdan yanıltıcıdır. Eksiktir. Yanıltıcıdır. Teknik olarak gerçeği de yansıtmamaktadır. "Lütfedilen" ve "minnet"e dayandırıldığı şeklinde nitelendirilebilecek bir ilişki vardır. Konuyu yargısal sürece taşımak yüksek harçlar ve ortaya çıkabilecek giderler nedeniyle de oldukça maliyetlidir. Son yapılan Hukuk usullerine yönelik yapılan yasal düzenlemeler bu maliyetleri daha da arttırmıştır. Örneğin öngörülen aylık 250 TL lik yardım için en az onun kadar ya da daha fazla bir başvuru harcının mahkemeye yatırılması gerekmektedir. Ayrıca Avukatlık hizmeti içinde böyle bir alan tüm emeğe, sabıra ve yorgunluğuna rağmen gelir açısından hiçte çekici değildir. Üstelik avukatlık hizmeti dışında bu alan/lara yönelik ayrı bir ücretsiz hukuksal danışmanlık hizmetine ulaşımında sorunlar içermektedir.

Sosyal Adaleti sağlamaktan oldukça uzak bu adil olmayan uygulama aslında başta insan onurunu korumak ile ilgili BM Temel İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine de aykırı olmasının yanı sıra iç hukukun bir parçası olan Avrupa Sosyal Şartının öncelikli 13.14.16 ve 17 maddelerine de aykırı bir uygulamadır. Çünkü ortada Vakıfların kurulması ile ilgili kanun ve vergi verenlerce oluşan kamu kaynakları ile oluşan fon yönetimi ile ilgili Genel Müdürlüğün oluşturulmasına yönelik kanun ve son kararname dışında Hak ve Hukuk uygulamasına yönelik ne bir yasal düzenleme ne bir kurumsal bir yapı nede bir uygulama bulunmamaktadır. Aksine oluşturulan ve kararname ile devam ettirilen "vakıf modeli" ile keyfi uygulamalara gayet açık bir uygulamadır. Teknik bir uygulama niteliğinde de değildir. Ne bir harcamanın kaynağını oluşturan vergi verenlere yönelik şeffaflık açısından bir duyarlılık vardır. Ne de hizmetten yararlanana ve bunun belirlenmesine yönelik bir duyarlılık vardır. Sadece söylemi vardır.

10.Örneğin en büyük uygulamanın gerçekleştiğini öngörebileceğimiz İstanbul İlindeki de ki bu uygulama web sayfasındaki "T.C. İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma Vakfı" başladığında yer almaktadır. Tarihçe bölümünde ise vakıf senedinin "İstanbul İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı" olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu sunum ile de bir "vakıf" hizmeti olan uygulamanın Türkiye Cumhuriyeti ve Valiliğinin diğer kamu hizmeti gibi bir hizmeti olarak algılanması sağlanmaktadır. Vakıf çalışmaları ile ilgili web sayfasında çeşitli bilgiler yer almasına rağmen vakıf harcamalarından ve de yardımlardan kaç kişinin yararlandığı yönünde nedense somut hiçbir bilgi diğer vakıfların web sayfalarında da olduğu gibi yer almamaktadır. Fon genel müdürlüğü web sayfasında da bu konuda her hangi bir bilginin yer almaması bu yönde ortak bir yaklaşımın varlığından söz ettirebilir. Bilindiği gibi 2009 yılında yerel seçimler öncesinde Tunceli Valiliğince buzdolabı ve suyu olmayan evlere çamaşır makinesi dağıtılması gündeme geldi. Konu kamuoyunda da tartışıldı. Fakat yapılan bu yardım hak odaklı ve de yasal bir düzenlemeye dayalı bir uygulamanın parçası olsaydı doğal olarak buzdolabı ve çamaşır makinesi Tunceli dışında yaşayan diğer tüm illerdeki ihtiyaç sahipleri içinde bir hak'a dönüşmesi ve bu yönde hukuki süreçlerinde başlaması gerekirdi. Fakat yapılan söylemlere rağmen ne başta hukukçular olmak üzere ihtiyaç sahipleri uygulamayı hak olarak görmedikleri gibi vergi verenlerinde konuyu sorgulayıp bu yardımların nasıl ve neye göre yapılabilirdi şeklinde kuvvetli bir sorgulamaya yönelmesi de bu süreçte yaşanmamıştır. Yaşanmış olsaydı, teknik bir hizmeti niteleyen "sosyal hizmetler" yerine başlık olarak dünyada pek olmayan "Sosyal Politika" tercihi yapılan bakanlığın kurulmasına yönelik son kararname de bu şekilde hazırlanamayacaktı. Ayrıca; yapılan yardımlar ile ilgili vakıflara yönelik her hangi bir dava süreci ve bir sonuçta basına şimdiye kadar yansımamıştır. Gerçek bir ihtiyaç sahibine yönelik Avrupa Sosyal Şartı'nın hem 13 üncü hem de 14 üncü maddesi kapsamında idareye yönelik hak talebinde bulunan bir hukuki sürece de rastlanılmamıştır. Hukukçuların ilgi alanına, tartışmasına da girmiş bir uygulama da bulunmamaktadır. Dolayısıyla belli bir yasal düzenleme olmamasından dolayı Hak odaklı bir uygulama olarak nitelenemeyecek bu uygulamanın "Sadaka" şeklinde bir uygulama olarak nitelendirilmesine ve değerlendirilmesine de bu şekilde kuvvetli bir zemin oluşmaktadır."Yoksulluk" ise mücadele edilmesi gereken bir olgu olması yerine böyle bir uygulama için bir "araç"a dönüşebilmektedir. Bundan birçok açıdan yararlanılması da olanaklı hale de gelmektedir. Tunceli örneğinde olduğu gibi siyasi bir araç olarak da kullanılabilinmektedir. Tabii bu arada insan "onuru" gibi temel insan hakları ile ilgili kavramlar ile birlikte bir toplumun çimentosu olan "sosyal adalet","devlete güven" gibi kavramların içi de boşaltılabilinmektedir. "Yurttaşlık" duyguları da zarar görebilmektedir. Özellikle Vakıfların ve uygulamanın işlevi ve algısı ile de ilgili bu durum 2009 tarihli Devlet Denetleme Kurulunun raporunda da değerlendirilmiştir. Ayrıca TBMM'nin yapmış olduğu bir araştırma raporunda yer alan "TBMM Araştırma Komisyonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının hukuki alt yapısı itibarıyla "gerçekte özel hukuk tüzel kişisi olmasına karşın, amacı, gelirlerinin temin edilme yöntemleri ve yöneticileri açısından değerlendirildiğinde bunların, geleneksel vakıf anlayışının dışında adeta bir kamu kuruluşu görüntüsü" verdikleri sonucuna varmıştır (TBMM: 177)" şeklindeki bu değerlendirmede rapora aynen yansıtılmıştır.

"Avrupa Sosyal Şartı" (???)

11.Bu bağlamda değerlendirilmesi gereken "Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi" diye de adlandırılan CET 35 sayılı Sözleşme 18 Ekim 1961'de Torino'da imzalanmış ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 18 Ekim 1961 tarihinde imzalamış ve 16 Haziran 1989 tarihinde onaylamıştır. 3581 sayılı Onay Kanunu 4 Temmuz 1989 gün ve 20215 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.2004 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile de bir kanun olarak iç hukukun bir parçası haline gelmiştir.

Gene Türkiye tarafından 2 Nisan 1996 tarihli Gözden Geçirilmiş Şart, 6 Ekim 2004 tarihinde bazı maddelere çekince konularak kabul edilmiştir. 27 Haziran 2007 tarihinde Türkiye Gözden Geçirilmiş Şart'ı onaylamış ve 1 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı da yürürlüğe girmiştir. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nda, Avrupa Sosyal Şartı'nda (ve ek protokollerle) teminat altına alınan haklara 8 yeni hak eklenmiş, ancak Avrupa Sosyal Şartı'nın geleneksel yapısı da aynen korunmuştur. Sözleşmede yer alan Sosyal Şart(lar) birer bildirge değil uluslararası sözleşme niteliği taşıyan ve onaylayan ülkeler açısından bağlayıcı belgelerdir. Üye ülkelere belirli maddelere çekince koyma imkânı da tanımaktadır. Kuşkusuz isteyen ülkeler Sosyal Şart'ın tümünü onaylayabilmektedirler. 2004 yılından beri iç hukukunda bir parçası olan Uluslararası sözleşme niteliğindeki "Avrupa Sosyal Şartı" (Gözden Geçirilmiş) sözleşmesinin 1. Bölümü şu şekildedir.

“Âkit Taraflar, ulusal ve uluslararası nitelikteki tüm uygun yollarla aşağıdaki hak ve ilkelerin etkili bir biçimde gerçekleştirilebileceği koşullara ulaşmayı politikalarının amacı sayarlar:

- 1- Herkes, özgürce edinebildiği bir işle yaşamını sağlama fırsatına sahiptir.
- 2- Tüm çalışanların adil çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.
- 3- Tüm çalışanların güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.
- 4- Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli adil bir ücret alma hakkı vardır.

5- Tüm çalışanlar ve işverenler, ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir.

6- Tüm çalışanlar ve işverenler, toplu pazarlık hakkına sahiptir.

7 - Çocuklar ve gençler, uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahiptir.

8- Çalışan kadınlar, anne olmaları durumunda, özel korunma hakkına sahiptir.

9- Herkesin, kişisel ilgi ve yeteneklerine göre bir mesleği seçmesine yardımcı olacak uygun mesleki yönlendirme imkânına sahip olma hakkı vardır.

10- Herkesin, mesleki eğitim için uygun imkânlarla sahip olma hakkı vardır.

11- Herkes, ulaşılabilir en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmasını mümkün kılacak her türlü önlemden yararlanma hakkına sahiptir.

12- Tüm çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

13- Yeterli kaynaklardan yoksun olan herkes, sosyal ve tıbbi yardım alma hakkına sahiptir.

14- Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.

15- Özürlüler toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama katılma hakkına sahiptir.

16- Toplumun temel birimi olarak aile, tam gelişmesini sağlamaya yönelik uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.

17- Çocuklar ve gençler uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.

18- Herhangi bir Âkit Tarafın vatandaşları, inandırıcı sosyal ve ekonomik nedenlere dayanan kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla, diğer bir Âkit Taraf ülkesinde, o ülke vatandaşlarıyla eşit koşullar altında kazanç getirici herhangi bir işte çalışma hakkına sahiptir.

19- Bir Âkit Taraf vatandaşı olan göçmen işçiler ve bunların aileleri herhangi bir başka Âkit Taraf ülkesinde korunma ve yardım alma hakkına sahiptir.

20- Tüm çalışanlar, istihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayırım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkına sahiptir.

21- Çalışanlar, işletmede bilgilendirilme ve danışılma hakkına sahiptir.

22- Çalışanlar işletmedeki çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma hakkına sahiptir.

23- Her yaşlı insan sosyal korunma hakkına sahiptir.

24- Tüm çalışanlar, iş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkına sahiptir.

25- Tüm çalışanlar, işverenlerinin aciz haline düşmesi durumunda alacak taleplerinin korunması hakkına sahiptir.

26- Tüm çalışanlar, onurlu çalışma hakkına sahiptir.

27- Ailevi sorumlulukları olan ve çalışan ya da çalışmak isteyen herkes, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ve ailevi sorumluluklarıyla çalışması arasında, olabildiğince, uyumsuzluk olmadan bunu gerçekleştirme hakkına sahiptir.

28- İşletmelerde çalışanların temsilcileri kendilerine zarar veren eylemlere karşı korunma hakkına sahiptir ve görevlerini yerine getirmek için uygun imkânlarla desteklenmelidirler.

29- Tüm çalışanlar toplu işten çıkarma sürecinde bilgilendirilme ve danışılma hakkına sahiptir

.30- Herkes, yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahiptir

.31- Herkes konut edinme hakkına sahiptir.”

Bu bölümde yer alan hakların “Âkit Taraflar kendilerini, III. Bölümde belirtildiği gibi, aşağıdaki madde ve fıkralarda yer alan yükümlülüklerle bağlı saymayı; taahhüt ederler.” şeklinde belirtildiği 2.Bölümde yer alan “Sosyal ve tıbbi yardım hakkı” ile ilgili 13. madde deki düzenleme “Âkit Taraflar sosyal ve tıbbi yardım hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

1- Yeterli olanağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan herkese yeterli yardımı sağlamayı ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmayı;

- 2- Böyle bir yardım görenlerin, bu nedenle siyasal ve sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemeyi;
- 3- Herkesin, kişisel veya ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek ya da hafifletmek için gerekebilecek öneri ve kişisel yardımları uygun kamusal ya da özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamayı;
- 4- Bu maddenin 1. 2. ve 3. fıkralarında değinilen hükümleri, ülkelerinde yasal olarak bulunan diğer Âkit Tarafların vatandaşları ile kendi vatandaşlarını eşit tutarak, 11 Aralık 1953'te Paris'te imzalanmış olan Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi ile üstlendiği yükümlülükler çerçevesinde uygulamayı; taahhüt ederler.” şeklindedir.

Yapılan Türkçe çeviride “Sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı” şeklinde yansıtılan 14.madde ise “Âkit Taraflar Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

- 1- Sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı;
- 2- Bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirmeyi; taahhüt ederler.” şeklinde düzenlenmiştir.(Not:1. Orjinal İngilizce metinde yer alan “social welfare” kelimesi ve kavramının Türkçe metine çevirisi tartışmalıdır. Almanca metin ile de uyumlu değildir. Bu şart; sosyal yardım ve destek hizmetlerini içeren toplumsal korumaya yönelik “sosyal hizmetleri” bir şart olarak öngörmektedir. Dolayısıyla bu şarta yönelik çeviriye dayalı bir hak kısıtlaması ve kavram kargaşasının varlığı da öngörülebilir 2. Redhause İngilizce-Türkçe Sözlük; Şubat 2011-Sayfa 1123; welfare: iyi hal, iyilik sıhhat, afiyet, refah; yoksullara yardım-on welfare: ihtiyaç dolayısıyla resmi kuruluştan yardım alan...)

Sosyal Şartın “Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı” ile ilgili 16.madde “Âkit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak amacıyla; sosyal yardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, yeni evlilere yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını teşvik etmeyi taahhüt ederler.” şeklindedir. “Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı” ile ilgili 17 inci Madde “Âkit Taraflar, çocukların ve gençlerin kişilikleri ile fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin tam gelişimini sağlayacak bir çevrede yetiştirme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal ve özel örgütlerle işbirliği yaparak, aşağıdaki hususlara yönelik tüm uygun önlemleri almayı taahhüt ederler:

- 1-a- çocukların ve gençlerin, ebeveynlerinin hak ve ödevleri göz önünde tutularak, gereksinim duydukları bakım, yardım, öğretim ve eğitim olanaklarına sahip olmalarını özellikle bu amaç için uygun ve yeterli kurum ile hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesini sağlamak,
- b- çocukları ve gençleri ihmal, şiddet ve sömürüye karşı korumak,
- c- ailelerinin desteğinden geçici ya da mutlak olarak yoksun kalan çocukların ve gençlerin korunmasını ve bunların devletten özel yardım almasını sağlamak,
- 2- Çocukların ve gençlerin okula devamlarının özendirilmesinin yanı sıra parasız ilk ve orta öğrenim sağlamak”dır.

Avrupa Konseyinin Şart'la ilgili internet ortamında da bulunabilecek “Avrupa Sosyal Şartı'na Kısa Bir Bakış” başlıklı yayınında “Avrupa Sosyal Şartı İnsan Haklarını güvenceye alan bir Avrupa Konseyi andlaşması Avrupa Sosyal Şartı (bundan sonra “Şart“ denecektir) hak ve özgürlükleri ve taraf Devletlerin uymasını sağlamak için bunları güvenceye alan bir denetim sistemini öngörmektedir.” şeklinde bir bilgiye yer verilirken şartta yer alan hakları da gruplandırarak “Hukuki ve sosyal koruma” başlıklı bölümde “çocuğun hukuki durumu; genç suçluların ıslahı; kötü muamele ve şiddete karşı koruma; emek sömürsünün (cinsel ve sair) her biçimiyle yasaklanması; ailenin hukuken korunması (eşler arasında eşitlik ve çocuklara eşit muamele, eşlerin ayrılığı durumunda çocukların korunması); sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakları; yoksulluk ve toplum dışı kalmaya karşı korunma hakkı; çalışanların çocuklarına bakılması; yaşlı kişiler yararına özel tedbirler alınması” haklar kapsamındaki uygulamalar olarak gösterilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı, bu açılardan da Avrupa Konseyi çerçevesinde kabul edilen en önemli insan hakları belgelerindedir. 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Avrupa Konseyi üyeleri arasında “siyasi birliği” ve “sosyal demokrasi”yi genelleştirmeden önce “siyasi demokrasi”yi de güvence altına almıştır. Dolayısıyla “sosyal haklar” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ayrıca yer almamıştır. Şart ise bu eksikliği gidermek ve AİHS'nde yer almayan sosyal

hakları koruma altına almak için oluşturulmuştur. Avrupa Sosyal Şartı, AİHS'nin sosyal haklar alanındaki karşılığını da oluşturmaktadır. Bu açıdan Avrupa Sosyal Şartı, bölgesel nitelikli ve uluslararası bir sözleşmedir. Şart, onaylayan tüm devletleri bağlayan hukuksalda bir belgedir. Diğer bir yönü ile de siyasal bir belgedir.

12. Türk Hukukunda uluslararası sözleşmelerin uygulanma şekli ve usulü 1982 Anayasası'nın 90. maddesinde düzenlenmiştir. "Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma" başlığı altında düzenlenen 90/1. maddede, "Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulması" şartına bağlanmıştır.

Maddenin 2 inci ve 3 üncü fıkrasında ise "uygun bulma" şartının istisnalarına yer verilmiştir. Bu fıkralardaki istisnalar kapsamında olan ve "Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır." (1982 An. Md. 90/4) 90.maddenin 5. fıkrasında ise usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmünde olduğu ve bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağı da belirtilmiştir. Ancak; 1982 Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrasının sonuna, 5170 sayılı Kanunun 7. maddesi ile 07.05.2004 tarihinde yapılan ek cümle ile "usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağı" hükmü eklenmiştir. Bu ekleme ile birlikte Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa Sosyal Şartı ile Ek Protokollerinin anayasanın bu düzenlemesi ile birlikte uluslararası anlaşmalar kapsamında olup olmadığı şeklinde ortaya çıkabilecek konuyu Md.90/5-son cümlesinin de yapılan düzenlemede ki "temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin iç hukuk kuralı hükmünde olacağını" belirtmesi çerçevesinde değerlendirmek gereklidir. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa Sosyal Şartı ile ek protokollerinin Anayasa'nın 90. maddesinde belirtilen "temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir sözleşme" olduğu gayet açık bir durumdur.

Gerek Avrupa Sosyal Şartı gerekse daha sonra kabul edilen Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, temel sosyal ve ekonomik hakları koruyan, medeni ve politik hakları garanti eden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni destekleyen de sözleşmelerdir. Ayrıca; Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın "Başlangıç" bölümünde "Avrupa Konseyi hedefinin, kendilerinin ortak mirası olan ideal ve ilkelerin gerçekleştirilmesi ve korunması amacıyla üyeleri arasında daha güçlü bir birliğin sağlanması ve özellikle İnsan hakları ve temel özgürlüklerin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesi yoluyla sosyal ve ekonomik gelişmenin kolaylaştırılması olduğunu" belirtmektedir. Devamında ise "Avrupa Konseyine üye Devletlerin, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış olan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi ile 20 Mart 1952 tarihinde Paris'te imzaya açılan Ek Protokollerde, halklarına bu belgelerde belirtilen sivil ve siyasi özgürlükleri sağlamayı kabul ettikleri" hatırlatılmaktadır. Yine başlangıç bölümünde "bütün insan haklarının, bunlar kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ya da kültürel olsun, bölünmezliğinin korunması" gerektiği de belirtilmiştir. Başlangıç bölümünde "insan haklarının bölünmezliği ilkesinin kabulü, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde "insan haklarının bölünmezliği ve karşılıklı bağımlılığı" ilkesinin ve aynı yöndeki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, 1950 bildiriminde kabul ettiği "kişisel ve siyasal haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yakın ilişkili ve birbirine bağlı haklar" kuralının da tekrarı niteliğindedir. Tüm bu açıklamalar dikkate alındığında sosyal ve ekonomik hakların da Anayasa'da belirtilen "temel hak" kavramı içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Avrupa Sosyal Şartı ve daha sonra yürürlüğe giren Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Anayasa'nın 90/5. maddesinin son cümlesinde düzenlenen "temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir sözleşme"dir ve Türk Hukuku'nda doğrudan uygulanabilen bir iç hukuk kuralıdır. Fakat çekince konulan maddeler açısından doğal olarak Türk Hukuku'nda bir bağlayıcılıktan da söz edilemez. Sözleşme ile ilgili şikâyet yeri ise Avrupa Sosyal Haklar Komitesi gösterilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine olduğu gibi bir kişisel başvuru hakkı olmamasına rağmen kollektif bir yapı oluşturan Sendikalar veya STK lar gibi bir tüzel kimlik taşıyan kuruluşların Komiteye doğrudan başvuru hakkı bulunmaktadır. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini de içeren herhangi bir kişi ile ilgili yargısal süreçte Şarta yer alan hakların ve durumun bu açıdan değerlendirilmesinin talep edilmesini ve yorumlanmasını engellenmeye yönelik bir durumda bulunmamaktadır. Aksine bunun yapılmamış olması aslında Anayasa açıdan ayrıca başka ve yeni bir sorun oluşturmaktadır.

13.8. Haziran 2011 tarihinde Bakanlar Kurulunca yayınlanan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasına yönelik KH Kararname ile yapılan düzenlemeler bu nedenlerden dolayı bu yükümlülükleri karşılamaktan oldukça uzaktır. Bakanlık yapısı altında oluşturulan örgütlenme yapısı içinde ayrı bir Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kurularak vakıf üzerinden yürütülen uygulama aynen devam ettirilmiştir. Bu tartışmalı ve de hukuka aykırı uygulamaya "Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi Veri Tabanı"

oluşturulmasına yönelik ihtiyaç duyulan bir görevde getirilmiştir. Dolayısıyla teknik olması gereken uygulama bu şekli ve illerdeki Valilerin konumu ile birlikte düşünüldüğünde İçişleri Bakanlığının bir uygulamasına da dönüştürülmüştür. Olması gereken teknik uygulama niteliğini de yitir(t)ilmiştir. Hem "sosyal hizmetler" hem de "hukuksal" açıdan ortaya çıkan sorunlar "idari/yönetimsel" bir sorun olarak daha da derinleştirilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı ile ilgili idarenin/yürütmenin yükümlülüğü ve sorumluluğu belirsizleştirilmiştir. Bir şekilde de perdelenmiştir. Buna; yönetimsel bir uygulama tercihi ve yöntemi olan "yerinden yönetim" ile "yerel yönetim" kavramları ve de bu yönde vergi/yurttaş ilişkisine yönelik yaratılan kavram kargaşaları da önemli bir katkı sağlamıştır. Uygulama aslında mütevellî heyeti başkanı olan Vali veya Kaymakamın konuyu yaklaşımı şekillendirmektedir. Böylece, bir modern devlet yapılanmasında idari bir hizmet ve görev olarak yürütülen bu hizmetin "Toplumsal Ahlak"a dayalı "Hayırseverlik" yaklaşımıyla uygulanmasına da olanak sağlanırken İdarenin/Yürütmenin Şart'ın 13 üncü maddesi kapsamındaki yükümlülüğü ve sorumluluğu da önemli ölçüde perdelenmektedir. Uygulama "Teknik" bir uygulama ol(a)mamaktadır. Uygulamayı belirleyen bu yaklaşıma bağlı olarak Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşlarının bir birey, bir insan olarak özgürleşmesi ve eşit olması da bir ölçüde uygun görülmemektedir.

Değerlendirme

14.Dolayısıyla "yeterli olanağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan" kişilere "ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek ya da hafifletmek için gerekebilecek öneri ve kişisel yardımları uygun kamusal ya da özel hizmetler eliyle alabilmesinin" sağlamanın bir görev, bir yükümlülük olarak görülmesi bağlamında muhtaçlık durumunda bulunan ister eşi vefat etmiş, ister eşinden boşanmış kadın veya çocuk, erkek Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşları olan bir kişi 2004 yılından beri Avrupa Sosyal Şartı bağlamında gerekli olan sosyal yardımdan yararlanma konusunda bir hak sahibidir. Bu hak sahipliğine saygı gösteren ve uygun bir uygulamayı da hak etmektedir. Sanki böyle bir sözleşme ve hak sahipliği yokmuşçasına Bakanlık bünyesinde yer alan Fon ile ilgili Kurulun oluşturduğu kurallar çerçevesinde "eşi vefat etmiş kadına" yapılması öngörülen ve duyurulan bu yardımı bir hak olarak görmek dolayısıyla asla mümkün değildir. Bir hakkın verilmesi olarakta değerlendirilemez. Üstelik yardım olarak öngörülen aylık 250 TL nin ve bunun iki ayda bir verilmesinin teknik dayanağı ve kriteri de sorgulanamayacak bir şekilde belli değildir. Neye göre hangi (teknik) veriye göre bu rakam belirlenmiştir. Bu keyfilik aslında yapılan yardımı bir "lütuf" veya kamusal bir "sadaka" şeklinde nitelendirmeye neden olurken kamu kaynağının keyfi bir şekilde kullanılmasına da yeni bir somut örnek oluşturmaktadır.

Bu arada 19 Mart 2012 tarihli Vatan gazetesinde "25 Bin kadın kontrolle takıldı" başlığı ile bu uygulama ile de ilgili bir haber yayınlandı. Haberde; duyuru yapıldıktan sonra 10 gün içinde 35 bin başvurunun yapıldığı ve bu başvurudan 25 bininin kriterlere uygun bulunmamasından dolayı maaş bağlanamadığı bilgisi yer almaktadır. Dolayısıyla 10 gün içinde başvurusu red edilen ve muhtemelen bunların içinde mutlaka muhtaçlık içinde yaşayan ve Avrupa Sosyal Şartına uygun 25 Bin kadının "hak"larını nasıl arayacaklardır sorusu da bu uygulamanın somut bir gerçeğini de kısa sürede ortaya koymuştur. Bu açıdan Bakan Fatma Şahin tarafından bir bakanlık genelgesiyle başlatılan uygulamanın ve öngörülen yöntemin iç hukukun bir parçası olan Avrupa Sosyal Şartına ve de Anayasasının 90 ıncı maddesine aykırı bir uygulama olduğunu öngörmek oldukça mümkündür. Özellikle "resmi evlilik bağı olmaksızın fiili olarak birlikte yaşamının tespit edilmesi" şeklinde sosyal yardımın fesih edilmesine yönelik oluşturulan kural ile ilgili tespitin yöntemini bile belli olmamaktadır. Medeni durum ile ilgili bir değişiklik ve yeni bir durum bağlamında evlenme hali bir kural olarak getirilmesi anlaşılırken kişinin özel alanı ve hayatını ilgilendiren bir birlikte yaşamının bu şekilde kurallaştırılması kişisel temel haklara ve özel hayata bir müdahale olarakta yorumlanabilir. Üstelik bu şekilde oluşturulan kurul ve onun bu şekilde kural koyma yetkisi Avrupa Sosyal Şartı ve Anayasa açısından da tartışılması gereken bir husustur. Bu açıdan da kuralın bir idari işlem gibi değerlendirilip, değerlendirilemeyeceği veya buna yönelik hukuki sürecin nasıl olması gerektiği de bir belirsizlik içermektedir. Ayrıca bu şekilde uygulamaya geçirilen bu kuralın aynı zamanda CEDAW gibi kadın hakları ile de ilgili uluslararası sözleşmelere de aykırılıkları, keyfilikleri içerdiğini öngörmek rahatlıkla mümkündür. 15.Öte yandan Bakanlık 16.Şubat.2012 tarihli genelgesinde kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiği gerçeğinden hareketle oluşturulan "Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi" Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içerisinde yürütüldüğü ve 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla tamamlandığı bildirilmektedir. Proje ile 3294 sayılı Kanun kapsamındaki eşi vefat etmiş kadınların tahmini sayısının ortaya çıkarılması, bu kapsamdaki kadınların sosyo-ekonomik durumlarının tespit edilmesi, yoksunluk/yoksulluk durumu, gelir durumu gibi değişkenler çerçevesinde muhtaçlık durumlarına göre gruplandırmanın yapılması ve araştırmanın sonucunda eşi vefat etmiş kadınlara düzenli nakdi sosyal yardım programı oluşturulmasına yönelik

çeşitli öneriler sunulması hedeflenmiştir. Projenin sonucunda eşi vefat etmiş kadınların yiyecek, yakacak, giyecek, ev eşyası ve çocukların eğitimi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektikleri tespit edilmiş ve bu kadınlara yönelik düzenli nakit yardım yapılmasının önerildiği de vurgulanmaktadır. Dolayısıyla fon kurulu tarafından öngörülen iki ayda bir toplu olarak ödeneceği öngörülen aylık 250 TL nin bu ihtiyaçların karşılamasına yönelik olduğu da varsayılabılır.

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu tarafından yayınlanan bu 246 sayfalık final raporu internet ortamında da bulunmaktadır. Bu raporda çalışmanın sadece eşi vefat etmiş kadınlara yönelik olmadığı boşanmış kadınlar, eşi tarafından terk cezaevinde olan kadınlarında dahil edildiği belirtilmektedir. Çalışmada Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının çalışmaları ile ilgili değerlendirmelerde yapılmıştır. Yurtdışında uygulama örnekler verilirken özellikle “yalnız yaşayan kadınlar” ile ilgili sosyal yardım ve sosyal destek içerikli sosyal hizmetler uygulamaları ile ilgili bazı örneklerde yansıtılmıştır. ABD veya İngiltere’deki bazı uygulama örneklerinin de Almanya gibi Kıta Avrupa’sındaki örnekleriyle birlikte başta hukuksal, yapısal, teknik farklılıklara rağmen verildiği de görülmektedir.

Raporun son kısmında yer alan “Eşi vefat etmiş/boşanmış olan kadınlara yönelik politikalar” bölümünde yer alan “Nakit desteği: Nakit desteğini burada belirli kriterleri karşılayan herkesin hak kazandığı, başvuru esasına dayanmayan, kişi başı miktarların bu kriterler çerçevesinde önceden belli olduğu bir program olarak önerdiğimizizi hatırlatmayı önemli buluyoruz. Nakit desteğinin, sosyal güvencesi ve geliri olmayan tüm eşi vefat etmiş ve eşinden boşanmış kadınlara verilmesi....”(sayfa 119) şeklinde öneriler yapılmaktadır.

Fakat nedense tüm çalışmada konunun; iç hukukunda bir parçası olan Avrupa Sosyal Şartı üzerinden veya hukuksal açıdan hiçbir şekilde değerlendirilmediği de görülmektedir. Raporda “Desteklerin verilmesinde müteveli heyetlerinin rolü” başlıklı bölümünde ise “SYDV’lerde son karar merci olan müteveli heyetlerinin kararlarının ilden ile, zaman içinde aynı ilde ve aynı durumdaki kişilere farklı miktarda destekler verilmesine yol açacak biçimde şekillenmemesi için önlemler alınması. SYDV elemanlarının kararları ile müteveli heyeti kararlarının çelişmesi durumunda son söz müteveli heyetinde bulunmaktadır. Müteveli heyetleri genel olarak her toplantı başına çok yüksek sayıda başvuru konusunda karar almak zorunda olmaları nedeniyle başvuru dosyaları üzerinde yeterince inceleme yapamamaktadır. Müteveli heyetlerinin kararlarını tutarlılık içinde alabilecekleri ve aldıkları kararlardan sorumlu tutulabilecekleri bir çalışma biçiminin oluşturulması...”(sayfa 122) şeklinde de vakıfların yapısının ve uygulamalarının da Şarta uygun olarak değerlendirildiği bu yönde öneriler geliştirdiği de görülmektedir.

Bu nedenle, çalışmanın özellikle haklar ve Avrupa Sosyal Şartı açısından hiçbir şekilde değerlendirilmemesi ve model oluşturulmaması bu çalışmanın en önemli bir eksikliği olabilmektedir. Avrupa Sosyal Şartına aykırı mevcut yapı ve uygulamaya uygun da bir çalışma öne çıkabilmektedir. Böylece uygulama ile ilgili hem hukuksal hem de sosyal hizmetler ile ilgili teknik boyutlarının da değerlendirilmesi önemli bir ölçüde eksik kalabilmiştir.

Bu yöndeki eksikliklerin dolayısıyla aynı ölçüde olmasa da fon kurul kararına da yansıdığı, “fon kurulu”nun ayrıca yeni değerlendirmeler yaptığını da bu bağlamda öngörülebilir mümkün olmaktadır.

Sonuç ve öneriler

16.Bu nedenlerden dolayı “eşi vefat etmiş kadınlara” yönelik Bakanlık tarafından Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile başlatılan uygulama hem hukuksal hem de sosyal yardımı da içeren sosyal hizmetler tekniği açısından önemli sorunlar ve aykırılıklar içermektedir. Her ne kadar bir ihtiyaç grubunun ihtiyacını karşılaması açısından önemli olsa da ve de bu yöndeki bir ihtiyacı kısmen karşılar görünse de kamu kaynağının harcanmasına yönelik tercih edilen yöntem ve yaklaşım açısından da ayrıca sorunludur. Adil ve eşit değildir. Temel hak ve özgürlüklere aykırı bir niteliktedir. Şekil olarak kanuna uygun görünse de “hak”lara uygun değildir.

Bu bağlamda başta kurul kararı olmak üzere vakıfların aldığı kararlar Avrupa Sosyal Şartına ve Anayasaya aykırılıklar bağlamında en kısa süre içinde yargısal sürece taşınabilinmelidir. Gene yapılan yardımın fesih edilmesi için kurallaştırılan “resmi evlilik bağı olmaksızın fiili olarak birlikte yaşama” hali ile ilgili de hem kişisel haklara hem de kadın hakları bağlamında başta İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve CEDAW olmak üzere diğer uluslararası sözleşmelere aykırılıklar da bu sürece ayrıca dâhil edilmelidir. Anayasanın sosyal ve hukuk devleti ilkelerine de aykırılıklar bağlamında özellikle ve öncelikle 16 Şubat 2012 tarihinde yayınlanan Bakanlık genelgesinin iptali içinde yasal süre olan 60 gün içinde gerekli yasal girişimler yapılabilinmelidir.17 Nisan 2012 tarihine kadar bu girişimler yapılmadığı takdirde ise gene kişisel mağduriyet bağlamında yeni girişimler denenmelidir. Veya kişisel mağduriyet bağlamında “vakıf” uygulaması üzerinden de Asliye Hukuk

Mahkemelerine yapılabilecek başvurular ile de yargısal süreç başlatılabilinmelidir. Fakat bu yol uzun ve yorucu bir süreçtir. Harçların ve Avukatlık Hizmet ücretlerinin yüksekliği açısından da oldukça da maliyetlidir Her açıdan dayanmayı, sabırlı olmayı da gerektirmektedir.

17. Böyle bir süreçte başta vakıflar üzerinden kamu kaynakları ile halen yürütülen uygulamanın Avrupa Sosyal Şartına uygun olarak yeniden yapılandırılması da tartışmaya açılmalıdır. İhtiyaç guruplarına "hayırseverlik" yaklaşımı ve felsefesi yerine dünyevi değerler ile bireyinde özgürleşmesini hedefleyen "hak" odaklı bir yapılanma ve hizmetin verilmesi de sağlanmalıdır. Sözleşmelere uyumlu sosyal yardım içerikli sosyal hizmetler tekniklerine uygun çerçevede bir temel "Sosyal Yardım" ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Çocuk ve gençlerin toplumsal/kamusal açıdan korunmaları da ayrı bir başlık içinde eklenmelidir. Yapılanma ve düzenlemeler dayanışma ve yerindenlik olarakta adlandırılabilir "subsidiarite" ilkesine göre olabilmelidir. Merkezi yönetim modeli ve buna bağlı "yerinden yönetim" modeli yerine kamu kaynaklarından fon oluşturması dahil "yerel yönetim" modeline yönelik bir dönüşümde sağlanmalıdır. Bu yönde oluşturulan kavram kargaşasına da son verilmelidir. (Ki bu ilke ve uygulama AB müzakere sürecinde mutlaka gündeme gelecektir.) Bu bağlamda idari hukuk kapsamında yer almayan Vakıf uygulaması mutlaka kaldırılmalıdır. Şayet uygulama merkezi yönetim modeli bağlamında yürütülecekse bile hizmetlerin Bakanlık Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü birimleri üzerinden yürütülmesi hedeflenmelidir. İşsizlik sigortası uygulaması ve genel sosyal hizmetler uygulamaları ile de uyumlaştırılmalıdır. Özellikle kamu yararına dernek statüsünde olup da "hayırseverlik" ve/veya "yurttaşlık" dayanışmasına dayalı sosyal yardım amacı güden ve Medeni Hukuk Kapsamında kurulan dernek ve vakıfların uygulamaları da yararlananlar açısından "idari" hukuk kapsamına özellikle alınmalıdır.

18. Ancak keyfi uygulamalara da açık bu uygulama ve uygulamaların bugünkü geldiği nokta itibariyle değişimi de oldukça zordur. Bunun için bu konuda kuvvetli bir siyasi ve teknik İRADE gerekmektedir. Değişim ve dönüşümde zorluk oluşturabilecek temel etkenler birisi ise genel olarak hak ve hukuka bakış ile ilgilidir. Diğer de sosyal hizmetlere bakış ile ilgilidir. Çünkü Türkiye'de aydınlanma sürecine bağlı olarak dinsel bir değer olan "hayırseverlik" in sosyal hizmetlere dönüşümü hala benimsenememiştir. Bireyin/yurttaşın toplumsal/kamusal açıdan korunup kollanması ile ilgili Sosyal hizmetlere Türkiye'de hala bir "hayırseverlik" üzerinden bakılmaktadır. Üstelik Sosyal Hizmetler bir idari bir görev ve yükümlülük olarakta görülmemektedir. Son kararname ile kurulan Bakanlığının adı da aslında bunun bir somut kanıtı olmuştur. Bu nedenle yurttaş-idare/yürütme arasındaki ilişkileri de belirleyen bu yaklaşım 2004 yılından beri iç hukukun bir parçası olan ve de bu ilişkileri hak temeline dayandıran Avrupa Sosyal Şartındaki yükümlülüklerinde görmezden gelinmesine neden olabilmektedir. Böyle bir durumda hak arama ve konuların hukuki alana taşınmasında ve de bu yöndeki avukatlık hizmetinde yaşanan sorunlar bu yöndeki yaklaşımlarda önemli bir etken olabilmektedir. Katkı vermektedir. Buna hak aramada öne çıkan kadın örgütlerini de dâhil etmek mümkündür. Örneğin son olarak medyaya "dul kadınlara maaş bağlama" şeklinde yansıyan bu uygulamaya şimdiye kadar her hangi bir tepkinin gösterilmemesi de bunu somutlandırmaktadır. Aslında bu yaklaşım değişikliği ve dönüşümü kadına şiddet başlığındaki uygulamalar içinde özellikle gerekli olmasına rağmen nedense konuya bu açıdan da bakılmadığı rahatlıkla öngörülebilir.

Urla
22.02.2012